

РОЗМЕЖУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЙ

Милостива Ілона, адвокат АО EQUITY

ПЛАН

1. Поняття юрисдикції
2. Критерії розмежування
3. Велика Палата Верховного Суду
4. Похідна вимога
5. Спори з Фондом гарантування вкладів
6. Спори щодо державної реєстрації
7. Земельні спори
8. Спори з Антимонопольним комітетом
9. Спори з ДАБІ

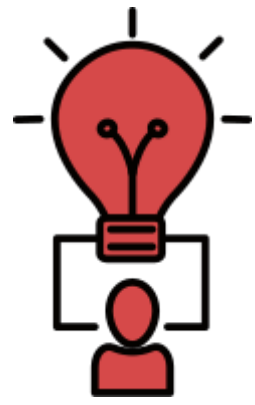

Що таке юрисдикція?

Судова юрисдикція - це компетенція судів розглядати певну категорію справ.

- 1.** Компетенція судових органів із розгляду цивільних, кримінальних та інших справ;
- 2.** Коло справ, які даний суд має право вирішувати;
- 3.** Коло питань, що належать до розгляду суду;
- 4.** Область застосування права.

Якою буває юрисдикція?

- 1. Предметна юрисдикція**
- 2. Територіальна юрисдикція**
- 3. Інстанційна юрисдикція**

ПРОБЛЕМА?

Одна з центральних проблем українського судочинства - розмежування юрисдикції судів.

НАСЛІДОК

Це призводить до порушення права особи на швидкий і справедливий суд. В цих випадках позивачеві доведеться звертатися до суду вдруге (до іншого суду) і розпочинати все спочатку.

2. КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ ЮРИСДИКЦІЇ:

◀ **суб'єктний:**
хто учасник відносин?

◀ **спеціальний :**
чи є пряма вказівка в законі?

◀ **предметний :**
в чому суть спору?

**у практиці ВП ВС головним підходом при визначенні юрисдикції є предмет спору.*

Адміністративна юрисдикція (публічно-правовий спір)

- стосується владних повноважень і стороною спору виступає цей суб'єкт владних повноважень (податкова);
- спір між учасниками публічно-правових відносин щодо цих відносин;
- суспільний інтерес;
- перебування учасників у відносинах влади та підпорядкування;

Господарська юрисдикція (приватно-правовий спір)

- наявність майнового чи немайнового інтересу учасника;
- наявність порушення приватного права чи інтересу;
- незалежно від того, чи призвели до порушення такого права управлінські дії суб'єкта владних повноважень.
- юридична рівність та майнова самостійність учасників, наявність майнового чи немайнового особистого інтересу суб'єкта.

4. ГОСПОДАРСЬКА ЮРИСДИКЦІЯ

Господарські суди на загальних підставах вирішують усі спори між суб'єктами господарської діяльності, а також спори, пов'язані з вимогами про відшкодування шкоди, заподіяної протиправними рішеннями, діями чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень або іншим порушенням прав, свобод та інтересів суб'єктом публічно-правових відносин, **за умови, що такі вимоги не об'єднуються з вимогою вирішити публічно-правовий спір.**

З якою справою йти до господарського суду?

Ст.20 ГК визначає, що господарські суди вирішують спори:

- 1) справи у спорах, що виникають при укладанні, зміні, розірванні договорів;
- 2) справи щодо приватизації майна;
- 3) справи у спорах, що виникають з корпоративних відносин;
- 4) справи у спорах щодо цінних паперів;
- 5) справи у спорах щодо права власності чи іншого речового права на майно;
- 6) справи у спорах, пов'язаних із захистом економічної конкуренції;
- 7) справи про банкрутство.

та інші...

4. АДМІНІСТРАТИВНА ЮРИСДИКЦІЯ

За правилами **ч. 1 ст.17 КАС** юрисдикція адміністративних судів поширюється на правовідносини, що виникають у зв'язку зі здійсненням суб'єктом владних повноважень владних управлінських функцій, зокрема щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності.

Суб'єкт владних повноважень означає орган державної влади, місцевого самоврядування, їхню посадову особу, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій.

З якою справою йти до адміністративного суду?

◀ Ст.19 КАС визначає, що адміністративні суди вирішують спори:

- 1) спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності;
- 2) спори з приводу прийняття громадян на публічну службу;
- 3) за зверненням суб'єкта владних повноважень;
- 4) спорах пов'язаних з виборчим процесом;
- 5) щодо доступу до публічної інформації;
- 6) щодо вилучення майна для суспільних потреб;
- 7) щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, комісій;

та інші...

6. ПОХІДНІ ВИМОГИ

Похідна позовна вимога - вимога, задоволення якої залежить від задоволення іншої позовної вимоги (основної вимоги)

(ч.1 ст.173 ГПК, п.23 ч.1 ст. 4 КАС)

п.13 ч.1 ст.20 ГПК

“Вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій визнання недійсними актів, що порушують права на майно, якщо такі вимоги є похідними від спору, що виник з корпоративних відносин, якщо цей спір підлягає розгляду в господарському суді і переданий на його розгляд разом з такими вимогами”

ч.1 ст.21 ГПК

Об'єднання в одне провадження кількох вимог, які підлягають розгляду в порядку різного судочинства не допускається.

Висновок:

Немає потреби звертатися до адміністративного суду з позовом проти державного реєстратора, а питання державної реєстрації речового права вирішується в рамках господарського судочинства.

НАСЛІДКИ ПОРУШЕННЯ ПРЕДМЕТНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

- **Відмова у відкритті провадження**
- **Закриття провадження у справі повністю або в частині**
- **Ініціювання розгляду справи у Великій Палаті**
- **Скасування прийнятих рішень**
- **Перспективи виграшу справи у ЄСПЛ**
- **Пряма підстава для дисциплінарної відповідальності судді**

VIOLATION

7. Велика Палата Верховного Суду

У рамках судової реформи було створено новий **Верховний Суд**, у складі якого функціонують **ЧОТИРИ** касаційні суди:

◀ Господарський КС

◀ Кримінальний КС

◀ Цивільний КС

◀ Адміністративний КС

Окреме місце займає **Велика Палата**, як постійно діючий колегіальний орган.

Мета створення Великої Палати ВС:

Забезпечення формування єдиної судової практики, в тому числі спорів із порушення правил юрисдикційності.

◀ **Справа не може розглядатись у Великій Палаті якщо:**

- 1) учасник справи, який оскаржує судові рішення, брав участь у розгляді і не заявляв про порушення правил предметної юрисдикції;
- 2) учасник справи не обґрунтував порушення судом правил предметної юрисдикції наявністю судових рішень ВС у справі з подібною підставою та предметом позову у подібних правовідносинах;
- 3) Велика Палата ВС вже виклала у своїй постанові висновок щодо питання предметної юрисдикції спору у подібних правовідносинах.

8. Спори щодо землі

Господарська юрисдикція

- необхідність захисту майнових права на земельну ділянку;
- публічно-правові відносини порушують права третьої особи – позивача;
- органи місцевого самоврядування та органи державної влади у відносинах розпорядження землями комунальної чи державної власності не здійснюють у цих правовідносинах владно-управлінських функцій.

Адміністративна юрисдикція

- суспільний інтерес щодо земельної ділянки;
- рішення суб'єкта владиних повноважень, внаслідок якого не виникає та не порушується приватне право у позивача чи третіх осіб;
- виконання делегованих державою повноважень органу місцевого самоврядування

Судова практика

ВП ВС від 15 жовтня 2019 року, справа № 911/1834/18

За позовом ФОП до селищної ради про усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою, шляхом зобов'язання відповідачів винести червоні лінії у генеральному плані селища за межі ділянки, належної ФОП.

Позовні вимоги мотивовані тим, що червона лінія меж у населеному пункті проходить на належній позивачці земельній ділянці та розділяє її на дві нерівні частини.

Велика Палата зазначила, що захист прав позивачки в обраний нею спосіб віднесено до компетенції адміністративного суду, оскільки, незважаючи на те, що нею подано позов про усунення перешкод у користуванні належною їй земельною ділянкою, фактично суть позовних вимог зводиться до оскарження рішення суб'єкта владних повноважень (Селищної ради) під час здійснення ним владних управлінських функцій стосовно затвердження генерального плану населеного пункту.

Судова практика

Постанова Великої Палати Верховного суду від 15 квітня 2020 року, справа № 727/8819/16-а

За позовом ТОВ 1 Департаменту містобудівного комплексу та земельних відносин про визнання протиправними та скасування містобудівних умов та обмежень.

У цій справі орган місцевого самоврядування надав містобудівні умови та обмеження забудови земельної ділянки ТОВ 2, попереднім орендарем якої та забудовником об'єкта, що побудований на цій земельній ділянці, є ТОВ 1 відповідно до дозволу на виконання будівельних робіт.

Тобто у цій справі ТОВ 1 оскаржує містобудівні умови та обмеження, які видані органом місцевого самоврядування не йому, а третій особі, що свідчить про приватноправовий, а не публічно-правовий характер спірних правовідносин.

Отже, спірні правовідносини у справі пов'язані з необхідністю захисту права на земельну ділянку, тобто права цивільного, тому позов у справі не підлягає розгляду за правилами адміністративного судочинства

Судова практика

Постанова ВП ВС від 04 березня 2020 року справа № 280/174/19

ОСОБА_1 звернувся до суду із позовом про скасування рішення Держгеокадстру про відмову у наданні земельної ділянки в оренду. Позивач посилався на те, що безпідставно отримав відмову, звернувшись із клопотанням про передачу йому в оренду земельної ділянки через відсутній проект землеустрою.

ВП зазначила наступне: якщо особа звертається до відповідних органів із заявою для отримання в користування земельної ділянки, за результатами розгляду якої ці органи приймають рішення, то в цих відносинах відповідач реалізує свої контрольні функції у сфері управління, що підпадає під юрисдикцію адміністративного суду.

Велика Палата ВС зробила висновок, що дана справа розглядається в порядку адміністративного судочинства, оскільки відмова в наданні земельної ділянки в користування, сама по собі не є порушенням цивільного права цієї особи за відсутності обставин, які свідчать про наявність у неї або інших заінтересованих осіб відповідного речового права щодо такої земельної ділянки.

Рішення суб`єкта владних повноважень у сфері земельних відносин, яке має ознаки ненормативного акта та вичерпує свою дію після його реалізації, може оспорюватися з точки зору його законності - **розглядатися в порядку господарського судочинства, якщо за результатами реалізації рішення у особи виникло право цивільне й спірні правовідносини мають приватноправовий характер.**

В порядку господарського судочинства, якщо метою пред`явлення позову про визнання рішення незаконним є оспорювання майнового права особи (наприклад, права власності на землю), що виникло в результаті та після реалізації рішення суб`єкта владних повноважень.

9. Акти індивідуальної дії

**Оскаржуються, якщо акт
прийнято в інтересах
позивача**

Судова практика

Велика Палата Верховного Суду Справа № 9901/329/19

ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до Президента України, у якому просив: скасувати Указ Президента України про присвоєння Особі_2 звання Герой України;

Відповідно до частини четвертої статті 22 КАС ВС як суду першої інстанції підсудні справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Президента України

Суд зазначив наступне: нормативно-правовий акт містить загальнообов'язкові правила поведінки (норми права), індивідуальний акт - конкретні приписи; вимоги нормативно-правового акта стосуються широкого кола суб'єктів, а індивідуальний акт створює права та/чи обов'язки лише для конкретних суб'єктів; нормативно-правовий акт регулює певний вид суспільних відносин, а індивідуальний акт конкретну життєву ситуацію;

З огляду на викладене, право на оскарження індивідуального акта суб'єкта владних повноважень надано особі, щодо якої цей акт прийнятий або прав, свобод та інтересів якої він безпосередньо стосується.

10. ВЛАСНІСТЬ ДЕРЖАВИ

Власність держави – спір приватний

Постанова ВП ВС від 15 квітня 2020 року

Справа за позовом Міністерства інфраструктури України до виконавчого комітету міської ради про визнання протиправним і скасування рішення виконкому міськради «Про реєстрацію об'єктів комунальної власності».

Велика Палата Верховного суду дійшла висновку про те, що даний спір підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

Тобто справи у спорах за участю державних органів та органів місцевого самоврядування, що виникають з правовідносин, у яких державні органи та органи місцевого самоврядування реалізують повноваження власника майна, а також в інших спорах, які виникають з майнових відносин приватноправового характеру, за відповідності складу сторін спору підвідомчі господарським судам.

11. СПОРИ З ФОНДОМ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Функції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (Фонд):

- забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб
- виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Спори до 200 тис. – держава (адмін. юрисдикція)

Спори на суму більше 200 тис. – банк (госп. юрисдикція)

Адміністративна юрисдикція

Судова практика

1. ВП ВС від 18 квітня 2018 року у справі № 813/921/16

Спир щодо права особи на відшкодування за вкладом у сумі до 200 000 грн, є **публічно-правовим** і пов'язаний з виконанням Фондом владної управлінської функції з організації виплати. В даному випадку у осіб виникають майнові вимоги не до банку, що ліквідується, а до держави в особі Фонду.

2. ВП ВС від 12 квітня 2018 року у справі №820/11591/15

ФГВФО є державною спеціалізованою установою, яка виконує функції державного управління у сфері гаатування вкладів фізичних осіб, уповноважена особа Фонду в цьому випадку виконує від імені Фонду делеговані ним повноваження щодо гарантування вкладів, а тому спір щодо формування переліку вкладників, які мають право на відшкодування коштів за вкладами за рахунок Фонду, і затвердження реєстру вкладників є **публічно-правовими і належать до юрисдикції адміністративних судів.**

Господарська юрисдикція

Судова практика

1. ВП ВС від 25 березня 2020 року, справа № 761/29213/18

Спiр щодо стягнення за договором банківського вкладу, що перевищує граничну суму 200 000 грн., є приватноправовим i залежно від суб`єктного складу має розглядатися за правилами цивiльного чи господарського судочинства. Фонд у таких правовiдносинах виконує не владнi управлiнськi функцiї, а здiйснює представництво iнтересiв банку-вiдповідача як сторони вiдповiдного договору.

12. ФОНД ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНІВ НЕДІЙСНИМИ

Договір є нікчемним з моменту укладення тому не оскаржується

**Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 лютого 2020 року,
Справа № 805/5102/15-а**

ОСОБА_1 звернувся до суду з адміністративним позовом до уповноваженої особи Фонду, у якому просив: - визнати протиправним та скасувати наказ уповноваженої особи Фонду та посилається на те, що йому було відмовлено у включенні до переліку вкладників, які мають право на відшкодування коштів за рахунок Фонду, через визнання нікчемним договору щодо внесення на банківський рахунок позивача коштів у розмірі 200 тис. грн.

ВП ВС вказала, що правочин є нікчемним відповідно до закону, а не наказу чи рішення уповноваженої особи Фонду. Такий правочин є нікчемним з моменту укладення в силу закону (ст.215 ЦК) незалежно від того, чи проведено перевірку правочинів банку із затвердженням її результатів відповідною комісією.

13. ДЕРЖАВНА РЕЄСТРАЦІЯ

Відмова в державній реєстрації – адміністративна юрисдикція

Скасування чужої реєстрації – господарська юрисдикція

ВП ВС 18 березня 2020 року Справа № 826/8360/18

При визначенні юрисдикційності спору з державним реєстратором чи щодо оскарження дій реєстратора критерієм такого розмежування є предмет оскарження. Якщо позивач оскаржує дії державного реєстратора з приводу розгляду його заяви в контексті статті 24 Закону України «Про державну реєстрацію прав на нерухоме майно та їх обтяжень», яка регламентує відмову в державній реєстрації прав та їх обтяжень, і цей спір не стосується речових прав чи обмежень на нерухоме майно третіх осіб, такий спір є публічно-правовим і підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства.

14. Антимонопольний комітет України (АМКУ)

Адміністративна юрисдикція

1.

Публічні закупівлі – рішення АМКУ щодо розгляду скарг на процедуру торгів.

2.

Публічні закупівлі – щодо рішень організатора торгів.

Постанова ВП ВС від 29.01.2019 у справі № 819/829/17

PUBLIC INTEREST

14. Антимонопольний комітет України (АМКУ) Господарська юрисдикція

1.

Інші рішення АМКУ, що не підпадають під розгляд адмін.юрисдикції

2.

Публічні закупівлі – про оскарження рішень інших учасників закупівлі.

ВП ВС від 14 травня 2019 року по справі № 918/843/17

14. Антимонопольний комітет України (АМКУ)

◀ Господарська юрисдикція

Публічні закупівлі (після укладення договору з переможцем торгів)

**Постанова ВП ВС від 29 січня 2019 року
у справі № 819/829/17**

Вимога про надання інформації прирівнюється до рішення АМКУ

**Постанова ВП ВС від 18 березня
2020 року, у справі № 160/2452/19**

Висновок: *До укладення договору справа підпадає під адміністративну юрисдикцію, після підписання – господарську.*

15. Державна архітектурно-будівельна інспекція України

◀ Адміністративна

ВП ВС від справа № 464/5497/13-ц

Справа про:

визнання протиправною бездіяльність
Управління ДАБІ щодо невжиття належних
заходів державного контролю та нагляду за
дотриманням вимог законодавства,
будівельних норм, скасування декларації про
дозвіл на будівництво.

◀ Господарська

ВП ВС справа № 821/828/16

Справа про:

зобов'язання відповідачів демонтувати
самочинно збудовані об'єкти, які були побудовані
ними, без погодженої проектної документації та
дозволу на виконання будівельних робіт, у
зв'язку з невиконанням у добровільному порядку
розпорядження позивача (ДАБІ)

Висновок: *Якщо незаконним будівництвом порушено приватне право позивача – господарська юрисдикція, інші питання - адміністративна.*

16. Спори з ДАБІ

Адміністративна

ВП ВС №815/2965/14 від 29.05.2019

Справа про:

Невиконання припису ДАБІ про усунення порушення вимог законодавства або зупинення будівництва, як підстава позову, свідчить про наявність владних повноважень ДАБІ перед відповідачем

Господарська

ВП ВС права №161/14920/16-а від 11.04.2018

Справа про:

Оскарження декларації про готовність до експлуатації з метою захисту матеріальних інтересів (майнові права). Звернення позивача до суду обумовлене порушенням права щодо земельної ділянки на якій виконувались будівельні роботи.

17. ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

Впродовж **більше ніж 10 років** Верховний Суд України займав позицію, що для відшкодування шкоди, завданої неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу державної влади, їх неправомірність має бути встановлена в адміністративному суді та підтверджуватися рішенням суду в адміністративній справі.

У 2019 р. Велика Палата Верховного Суду прийняла постанову, якою стягнула з Державного бюджету України на користь позивача шкоду, завдану позивачу незаконною бездіяльністю органу державної влади, яка полягала в незаконному поверненні вилученого майна.

Протиправність рішень, дій чи бездіяльності органу державної влади, якими особі завдано шкоду, має встановлюватися **загальними та господарськими судами** в межах справи про відшкодування шкоди, на підставі наданих сторонами доказів, та не обов'язково має підтверджуватися рішенням суду в адміністративній справі.

17. ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

◀ Адміністративна

ВП ВС справа № 910/23482/17

Справа про:

Позов до ДФС, Державної казначейської служби України про стягнення коштів з держави.

◀ Господарська

ВП ВС справа № 520/1320/19

Справа про:

Визнання протиправними дій детективів НАБУ щодо проникнення та проведення обшуку в квартирі, а також незаконного вилучення майна; стягнення з Державної казначейської служби України на користь позивача суму коштів відшкодування майнової шкоди та моральної шкоди.

Висновок: *Справи бюджетного та митного законодавства підлягають під розгляд адміністративних судів*

Дякую за увагу!